

Zondag 16 mei - Naar Galibi

We zijn met de bus op weg van Paramaribo naar het oosten van Suriname. De bus brengt ons naar Albina en daar zullen we in een boot stappen die ons naar Galibi brengt. Het natuurgebied van Galibi is bekend van de zeeschildpadden die daar hun eieren komen leggen. Onderweg maken we een koffiestop bij de brug over de Commewijnen-rivier. Aan de voet van de brug zijn een paar kleine winkeltjes en een paar huisjes. Stolkertsijver heet deze plaats. Tegenover de winkeltjes is er een houtje prieeltje gebouwd. Daarbinnen staat een houten tafeltje en daarom heen een paar bankjes. Hiervandaan hebben we uitzicht op de brug over de Commewijne-rivier. Kenneth verrast ons met de belegde broodjes die hij uit een koelbox te voorschijn haalt. Smakelijk belegd met vlees en vis. Voor de koffie en thee is er heet water in thermoskannen en oploskoffie en theezakjes. Dat is allemaal van te voren door de organisatie geregeld en ingepakt. Op het erf van een de woninkjes bij het picknick prieeltje zit een aap. Het diertje zit vast aan een touwtje van een meter. Dit is de manier waarop men hier huisdieren houdt. Als de broodjes op zijn heeft iedereen belangstelling voor het aapje. Op het erf loopt ook een papagaai rond, een rode ara. Dit beest heeft de speciale belangstelling van Carin. De papagaai hoort bij het winkeltje en is dol op de broodjes en koek die hij gevoerd krijgt. Even verder is een kraampje waar men zuurgoed verkoopt: vruchten op azijn. De vlaggen die achter de kraam hangen en bescherming tegen de zon bieden komen wel erg bekend voor. Het zijn rode vlaggen met het witte C1000 symbool. Geheel verkwikt reizen we met de bus verder richting Albina.

Van het oorspronkelijke plaatsje Albina aan de oostzijde, gelegen aan de Marowijne-rivier is niet veel meer over. In 1986 concentreerde de binnenlandse oorlog zich voornamelijk in het oosten van het land. Albina werd afgebrand, nadat de huizen en de winkels afwisselend door de commando's en de militairen waren geplunderd. Bezoekers aan Albina zijn nu nog slechts op doorreis; naar Galibi, het Boven-Marowijnegebied of naar Frans-Guyana. Gelegen aan de Marowijnerivier is Albina nu een belangrijk overstappunt van bus- naar boottransport. Het zandstrand van Albina ligt vol met korjalen, klaar voor vervoer van mensen en goederen.

Hier stappen we over een in grote, zeewaardige, korjaal die ons naar Galibi zal brengen. Achterin de bus ligt het vol met dozen, zakken en kratten. Dat is allemaal proviand voor de komende dagen. Vanaf de bus, over het strand en tot in het water maken we een ketting en geven de spullen uit de bus door naar de boot. De laatste staat tot aan de knieën in het water en overhandigt alles aan de bootsman die er een plek voor zoekt in de korjaal. Deze bootsman neemt zijn taak wel heel serieus want nog voor we in stappen geeft hij een uitgebreide instructie hoe we het best in de boot kunnen stappen. Nou zijn we in de afgelopen tijd best wel aan korjalen gewend, alleen deze korjaal is wat groter en is ook zeewaardig. Als iedereen gezeten is volgt er een instructie over het omdoen van het zwemvest. De gids voor de komende dagen is Terence en hij vertelt, staande op de voorplecht van de boot, wat er onderweg te zien zal zijn:

'De tweede dorp die we gaan zien is Pierre Kondre, genoemd naar meneer Pierre. Kondre staat voor dorp.

De derde is Kapuku en is vertaald: op de hoek. En de vierde is Erewater en is de laatste dorp waarmee je met de auto kan gaan, dus tot daar. Jullie gaan het zelf opmerken, daarnaast alleen bos, bos, bos, jullie gaan het zelf opmerken. Kapuku heeft recht bauxiet rotsen, jullie gaan het zien. En de laatste Erewater heeft strand, mooie strand en er is ook een privé strandje waar ze elk weekend gaan barbecuen. En daarnaast heb je alleen bos en dan is het gewoon een uur varen naar Langemankondre en dan krijg je Christiaankondre en daar gaan wij logeren. Het enige gebouw op het strand, dat is de Myryshi guesthouse. Ene ... dan zijn we nog niet op Galibi. Galibi doen we pas als we naar de schildpadden gaan. Goed? Jullie hebben allemaal een regenjas?'

En zo gaan we op pad voor de boottocht naar Christiaankondre die naar verwachting zo'n anderhalf uur zal duren. Bij het vertrek is het nog zonnig weer, maar al snel na het vertrek zien we de donkere wolken al komen. Dit keer hebben we allemaal een degelijke regencapce gekregen, dat hoort bij de standaard uitrusting van de boot. Omdat de poncho flink lang is, blijven ook mijn benen dit keer droog. Met stromende regen bereiken we het strand van Christiaankondre. Alles onder de poncho blijft droog en ook de bagage is dankzij

het dekzeil weer droog gebleven. Met een zelfde ketting van mensen geven we alle spullen uit de boot weer door naar het logeergebouw dat op het strand gebouwd is. We hebben hier weer vier stuks vier-persoonskamers die allen uitkomen op een overdekte warande. Verder is er nog een keuken en twee douches en twee toiletten die zelfs vanzelf doorspoelen. Op de waranda staat een lange tafel met daarom heen genoeg stoelen. De kamers zijn heel eenvoudig, er staan alleen vier bedden en dat is alles. De wanden zijn ruw gepleisterd en in het gat van het raam zit geen glas maar een hor tegen de insecten. Eerst maar droge kleren aantrekken en dan de omgeving verkennen. Het gebouw is van Myryshi-tours, de lokale onderneming die boottochten, accommodatie, maaltijden en excursies regelt. In het gebouw gebruiken we drie slaapkamers voor vier personen en Kenneth heeft z'n eigen kamertje. De kamers zijn kale hokken met slechts vier bedden met klamboe. Snel na aankomst wordt er gemeld dat het eten snel op tafel staat. Bij het logeergebouw hoort een kok die met onze komst rekening gehouden heeft. Het voedsel heeft niet de kwaliteit zoals we die van Thelly en Nolly gewend waren, maar het komt in de buurt. De schalen met rijst, kip en groente worden door de kok klaargezet op een tafeltje en dan kunnen we opscheppen. Het is wel wat laat voor de lunch, tenslotte is al vier uur in de middag.

Galibi is het natuurgebied bij de monding van de Marowijnerivier, daar waar de brede rivier in de Atlantische oceaan uitstroomt. Hier liggen een tweetal Caraïbische indianendorpen die alleen bereikbaar zijn over water. Het beschermde natuurgebied van Galibi is bekend door de reuzen-zeeschildpadden die daar op het strand kun eieren komen leggen. De plaatselijke bevolking van Galibi organiseert tours naar hun eigen woongebied om toeristen de schildpadden te laten zien. We verblijven in het dorp Christiaankondre in een gastenverblijf gebouwd op het strand. Het witte zandstrand met palmbomen is een idyllisch plekje met een Caraïbische sfeer. Je kan hier je hangmat tussen twee palmbomen inhangen en uitkijken over het strand en de branding.

Het strand biedt volop gelegenheid tot zwemmen, mits het water niet te laag is. Want dan bestaat het gevaar dat je op een rog trapt. Verder op het strand zijn vissers bezig met hun netten en voor anker liggende korjalen dobberen mee op de golven van de branding. Iets verder van het strand af ligt de dorp Christiaankondre zelf. De grote open hutten van de dorpsbewoners staan verspreid in het witte zand tussen de palmbomen. Na zonsopgang begeven de vrouwen zich richting bos om te werken op de kostgrondjes. In de middag keren ze terug met voornamelijk cassave, waarvan brood en de licht-alcoholische drank kasiri worden gemaakt. De mannen gaan naar zee om vis te vangen. Na het eten ga ik samen met anderen de omgeving en het dorp verkennen. Diegene die niet meegaan blijven op de Waranda achter om te lezen of niets te doen. Samen met Sheila, Sebina, Lisenka en Rien loop ik door het dorp. De huisjes staan verspreid op de zandvlakte. We weten

niet precies waar te gaan en lopen doelloos rond. Bij een huisje worden we aangesproken door een bewoner. Hij spreekt geen Nederlands en we kijken hem niet begrijpend aan. Alleen Sheila spreekt wat Sranantongo en maakt een korte babbel met de man, die niet helemaal nuchter lijkt. Blijkbaar is men hier in dit dorp het niet gewend dat er toeristen rondlopen. Eigenlijk zijn we op zoek naar een winkel, om bijvoorbeeld rum en cola in te slaan. Bij een volgend hutje scharrelt een man rond op zijn erf. Sheila vraagt of hier een dorpswinkel is. Uit het weidse armgebaar begrijp ik dat die winkel ergens helemaal dáár is, misschien wel in het volgende dorp. Hoe ver is dat dan lopen, laten we Sheila vragen. Dat blijft onduidelijk en we besluiten het zoeken naar de winkel te staken. Via de zelfde weg wandelen we terug naar het logeergebouw op het strand. Daar tref ik Hans en Gertjan die ook aan het wandelen geweest zijn, maar meer langs het strand. Zij hebben wel een echte broodbakkerij gevonden, maar geen geopende winkel.

Op een uurtje varen van de dorpen Christiaankondre en

Langemankondre liggen in het Galibi natuurreserveat prachtige zandstranden. Van half februari tot augustus komen reuzenschildpadden hier hun eieren leggen. Met de komst van het natuurreserveat zagen de plaatselijke indianen een inkomstenbron verdwijnen. Het rapen van de kostbare eieren werd door milieu-wetgeving aan banden gelegd. Het aantal nesten van de zeeschildpadden, die vrijwel uitsluitend op Galibi komt leggen, is hierdoor flink toegenomen. Het groeiend aantal toeristen dat indianen en zeeschildpadden komt bekijken, levert echter een nieuwe bron van inkomsten op. Tegen de broedtijd leggen de schildpadden enorme afstanden af naar hun legplaats. Zo is bekend dat de wijfjes die zich voor de kust van Brazilië ophouden, elke twee of drie jaar honderden kilometers zwemmen naar de kust van Suriname. 's Nachts en als de kust veilig is - zelfs het silhouet van een mens of het schijnsel van een zaklamp kan afschrikken - komen de zeedieren aan land. Na de landing kruipt het wijfje naar het hogere deel van het strand om daar haar nest te graven. Vaak blijken de broedplaatsen niet hoog genoeg te liggen, zodat de nesten bij de eerste springvloed worden weggespoeld. Is de plaats goed bevonden, dan gaat het wijfje met roerende bewegingen van de poten een gat graven.

Gedurende deze fase zijn de schilpadden uiterst gevoelig voor verstoringen. Aanraking of licht kunnen de dieren verjagen en de hele ceremonie gaat dan voorbij. Wanneer het gat groot genoeg is, werpt het wijfje ruim honderd eieren zo groot als pingpongballen. Als het laatste ei is gelegd, gooit het dier het gat dicht en camoufleert het nest door zand er overheen te woelen. Bevrijd van hun eieren verdwijnen de reuzenschildpadden weer in zee. Het uitbroeden van de eieren wordt overgelaten aan de warmte van de zon, mits de nesten niet voortijdig door stropers worden leeggeroofd.

Om het proces van eieren leggen van dichtbij mee te maken varen we 's nacht met de korjaal van Christiaankondre naar het strand van Galibi. Het vertrek is om twaalf uur 's nachts als het getij gunstig is om uit te varen. We waden door het water en stappen in de korjaal die klaarligt. Het is heel donker en het enige licht komt van de sterren en het flauwe schijnsel van de maan. Ik zit bijna voorin in de boot en Sebina komt naast mij zitten. Dit is onze tweede nachtelijke tocht, concluderen we. Gids Terence, gekleed in een lange regenponcho staat op de punt aan de voorkant van de boot. 'Kijk een spook voorop, lijkt Batman wel, het ziet er wel stoer uit', zegt Sebina. 'Hoe kunnen ze nu varen in het donker', vraagt Sebina zich af, 'zij hebben zeker katte- ogen, zit er geen lamp op de boot?'. De motorist achterin start de buitenboord motor en het gepruttel van de motor overstemt het geluid van de kabbelende golfjes tegen de zijkant van de houten boot. 'Het is drie kwartier varen en met de wind tegen wordt het anderhalf uur', meldt Terence vanaf de voorplecht van de boot. We varen langs de kust naar het noorden en komen dicht bij het open water van de Atlantische Oceaan. Op de kust zien we nauwelijks lichtjes. Dan zien we opeens een fel licht vanaf de kust. Het lijkt op een zoeklicht dat onze korjaal beschijnt. Waarschijnlijk afkomstig van een bewakingspost voor het Galibi natuureservaat. Als het goed is, is onze komst aan de natuurbeschermers aangemeld.

We stappen uit de korjaal en waden een stukje door het zeewater. De temperatuur van het water voelt prettig warm aan. Op het strand kan ik mij nog niet oriënteren, Terence zegt: 'zo dames en heren we gaan deze kant op'. Achterelkaar wandelen we achter Terence en Kenneth aan. Het geluid van de branding van de zee is rustgevend. Fotograferen met flitslicht is niet toegestaan om de schildpadden niet af te schrikken. Zaklantaarns mogen wel. Ik gebruik mijn zaklampje om te zien waar ik loop. Het zandstrand is vlak, met hier en daar een houtstronk of een kluit zeewier. Langzaam beginnen mijn ogen te wennen aan het donker en bij het maanlicht zie ik steeds beter. Dan zien we sporen in het zand, lopen vanaf het water naar de begroeiing langs het strand. Het zijn twee sporen een kleine meter uit elkaar en ik vraag aan Kenneth of dat de sporen van een schildpad zijn die weer de zelfde weg teruggegaan is. 'Nee dat zijn twee poten, links en rechts'. Dan pas beseft ik hoe groot en breed deze schildpadden moeten zijn. 'Is die nog aan het graven?'

vraagt Hannie. 'Ja dus we gaan haar niet lastig vallen en gaan we verder kijken', antwoord Kenneth. We lopen verder, op zoek naar de sporen van andere schildpadden. Al snel zien we nog een schildpad, nog in het water en bezig op het strand te kruipen. Dit dier laten we met rust en lopen er met een grote boog langs. Te veel verstoring zou het dier aan het schrikken kunnen maken. Dan nog maar verder en kijken of er nog meer schildpadden te zien zijn. Terence en Kenneth hebben ineens een idee en wel om niet verder te lopen, maar ons volledig op de eerste schildpad te concentreren. Even wachten tot de hele groep bij elkaar is en dan komt Kenneth met het voorstel: 'Dus we gaan het hele proces van die ene schildpad volgen'. Terence vult aan: 'Zo we gaan op die ene concentreren, we gaan alles meemaken wat ze gaat doen, graven, kuilgraven en eieren leggen en dichtgraven, dan hebben we alles gezien, ja? En als we twintig schildpadden zo achter elkaar kijken het zelfde, allemaal het zelfde... dus als ze eenmaal aan het leggen is, dan merkt ze niet eens dat wij er omheen staan? Ja ze gaat terug, ze graaft het dicht, maar het duurt twee uurtjes lang zo'n proces, dus we gaan kijken wat er daar gebeurt'. Onder algemene instemming wandelen we langs de branding terug naar de eerste schildpad. Ik vraag me af of de schilpadden geen last hebben van de geluiden die we maken en ik vraag het aan Terence. 'Nee ze horen heel slecht, en ze kunnen ook slecht ruiken, omdat ze hun hele leven in het water zijn, dus daarom... ' Op weg naar de eerste schildpad zien we een nieuw vers spoor in het zand, maar het spoor volgend de begroeiing in is er geen schildpad te vinden, een raar geval.

In de buurt van de eerste schildpad aangekomen blijven we wachten op het strand en gaat Terence in het struikgewas heel voorzichtig kijken hoe ver de schildpad gevorderd is. Onderwijl wachten we en kijken uit over zee en luisteren naar de branding. Terence komt terug en brengt verslag uit: 'Die gaat over vijf minuten haar eieren leggen, ja ik heb dat gevraagd, ze is een brave meid, dus we gaan daar wachten, ze heeft vijftig centimeter diep gegraven, gaan we even daar kijken, ze moeten eerst 10 - 20 eieren leggen en dan pas kunnen we gaan kijken, dat wil ze van ons hebben. Gaat ze jullie wijzen dat schilpadden ook pijn lijden. Jullie kunnen hier wachten, hier is goed, mogen jullie weer plaats nemen op onze sofa...'. Rustig gaan we in het zand zitten en genieten van de rustgevende geruis van de branding. De gelegenheid om verder door te vragen over het broedgedrag van de reuzenschildpadden. Terence is in dit gebied groot gebracht en zegt er alles van te weten. 'Het broedseizoen duurt van februari tot juli'. 'Hoe oud worden ze?', vraagt iemand. 'Ik dacht 100 tot over de 100 jaar, 150 jaar en dan zijn ze nog steeds jong, de onderzoekers aan de Franse kant lees je dat ze tot 80 - 100 jaar worden, maar de documentaires die ik heb gevolgd, ze worden heel oud'. 'Na hoeveel dagen komen de eieren uit?', willen we weten. 'We hebben het geteld, het duurt 52 dagen, dat ze uitkomen, normaal wordt gezegd dat het 2 to 3 maanden duurt, omdat wanneer het droge tijd is dan komen ze eerder uit, dan wanneer het regentijd is, dan duurt het 3 maanden als het vochtig is'. 'Maar tot

wanneer loopt jullie regentijd dan?', vraagt Lisenka. 'Hangt er van af, maar onze regentijd duurt, maar de regen komt elke dag weer, dus ik weet niet wanneer de regentijd eigenlijk is of wanneer de droge tijd is. Meestal is het in de maand... na Augustus'. De vragen worden blijkbaar te moeilijk want Terence zegt opeens: 'ze is al bezig te leggen denk ik', en loopt weg om te kijken.

Het blijkt dat de schildpad nog steeds bezig is met graven en omdat het toch wel erg lang gaat duren wordt er besloten dat we in kleine groepjes heel voorzichtig gaan kijken bij het graven. Als ik aan de beurt ben, ga ik samen met Hannie en Cees bij de gravende schildpad kijken. Tussen de eerste stekelige begroeiing zie ik de schildpad bezig. Het beest is met kop en poten ongeveer anderhalve meter lang en ligt met de kop van ons af gekeerd. Met maaierende achterpoten probeert ze een kuil te graven. Die zware poten bewegen langzaam en laten iedere keer een doffe plof horen bij een volgende graafslag. Dan begrijp ik ook waarom het zo lang duurt, want ze probeert een gat te maken daar waar boomwortels zitten. Dus dit dier heeft het heel erg moeilijk en het duurt zeker nog een uur voordat het gat groot genoeg is. Stil sluipen we weg om haar niet te storen.

Het gaat nog lang duren voordat deze haar eieren gaat leggen en besluiten verder te lopen. Dan zien we de schildpad weer terug die we eerder al uit de zee hadden zien kruipen. Dit dier kruipt zonder eieren gelegd te hebben weer terug de zee in. We zien haar langzaam over het strand naar het water kruipen. Nu durven we wel met zaklantaarns op de schildpad te schijnen. Het is een imposant gezicht het logge dier met het grote bolle schild te zien voort zwoegen over het strand. 'Het is net een termietenheuvel', vindt Ineke. 'Zien jullie dat, ze gaat een ander plekje zoeken', legt Kenneth uit. 'Doe eens aan de voorkant een beetje schijnen als dat gaat', vraagt Ineke. Iemand anders vraagt zich af of dat schijnen met de zaklantaarns nu wel verantwoord is: 'wie schijnt daar nou, ik weet niet of dat wel mag'. 'Ach dat beest is zich toch al rot geschrokken', vindt Hans. Toch doen we lampen uit en zien bij maanlicht hoe het beest moeizaam richting het water voortschuifelt. Eenmaal in het water is het beest in zijn element en dan gaat het vlotter en is ze heel snel uit het zicht verdwenen. Gelukkig hebben we toch een schildpad in actie gezien, al was het dan niet met eieren leggen.

Jammer genoeg is het bij deze nachtelijke excursie dus niet gelukt om een schildpad eieren te zien leggen. De eerste schildpad die we tegenkwamen is zonder een poging tot eieren leggen weer de zee ingegaan. Waarschijnlijk toch opgeschrikt door de aanwezigheid van mensen. De tweede schildpad hebben we wel zien graven, maar dit dier had een zeer ongelukkige plek uitgekozen en gehinderd door boomwortels lukte het haar niet om voldoende diepe gaten te graven. Ook dit dier kroop weer terug naar zee, waarschijnlijk niet omdat wij haar verstoord hebben, maar om het op een andere plaats nogmaals te proberen.

Maandag 17 mei - Christiaankondre

Onder leiding van de lokale gids, Terence, zelf ook bewoner van het dorp, maken we een rondwandeling door Christiaankondre. De excursie begint achter het logeergebouw, hier loopt het strand wat omhoog en als ik naar links kijk ik uit over het water van de brede zee-omgeving van de Marowijnerivier. Naar rechts kijkend zie ik de eerste hutjes van het dorp Christiaankondre. We staan bij een solitair staande mangoboom. Terence wacht tot hij ieders aandacht heeft en begint zijn verhaal: 'Dus dit is het dorp, de huizen zijn allemaal uitgestrekt, ze leven zo omdat ze een beetje privé willen hebben, ze willen niet op andere mensen bouwen, dus daarom zijn die huizen zo ver van mekaar. Die kant ga je naar de school en naar Langemankondre, dit is de zogenaamde hoofdweg, niet echt, maar dit gaat door tot Langemankondre en verder. Om te beginnen bij de mango-boom. Die bomen, we eten er van en maken er medicijnen van. Dus dit is een medicijn, dit is een mango-blad. Dus je raapt een paar, alleen de gele niet de bruine. Je kookt hem in water, een half liter water, een handje vol, zet hem tot dat tie gaat koken, trekken en dan drinken als thee. En dat is heel goed voor je hoge bloed, stress. Zonder suiker natuurlijk, gewoon thee. En we gaan zo beginnen, we gaan zo lopen, we gaan naar de souvenirshop, de eerste maar helaas is die kapot, dus gaan we verder lopen we gaan kijken naar m'n oma's werkplaats hier, van daaruit gaan we naar achteren langs de radiostation, supermarkt, nog een souvenirshop en dan naar de school en van de school gaan we terugkeren. Of we kunnen een paar meters naar Langemankondre lopen. Ja en daarnaast de souvenirs winkel heb je de kapitein z'n huis, dorps hoofd zijn huis. Het is Ricardo Pani, het is van Christiaankondre alleen Kondre betekent dorp en we hebben zoveel vruchten hier op Galibi, we hebben zuurzakken, van alles hier, mango's, guave, kersen, awares, maripa, cocosnoten, noem maar op van alles ... ja deze kant'.

We gaan lopen en komen bij de oude souvenirwinkel. Het houten hutje met palmladeren dak is ingestort. Drie houten wandjes staan nog, maar het dak is compleet verzakt. Terence vertelt verder. 'Dit is de souvenirwinkel, door regen en wind is ie gaan verrotten'. 'Staat er nog wat in', vraagt iemand. 'Nee nee, ze hebben alles weggehaald, hij is helemaal kapot...'. De huisjes van het dorp staan ver uit elkaar en verspreid op een vlakte van wit zand. De bewoners hebben hun terrein afgebakend met rijen steentjes of met kleine plantjes. Hier en daar staan kleine struikjes met gele of rode bloemetjes. 'Willen jullie zien hoe cassavebrood gebakken wordt?', vraagt Terence. Dat willen we wel en de gids gaat voor naar een hut waaruit rook opstijgt. Onder een afdak dat aan de hut vast zit staat een kleurig geklede oudere vrouw gebogen over een bakplaat. Binnen een stenen

muurtje brandt een houtvuur. Daarop ligt een rooster en daar bovenop een ronde metalen bakplaat. 'Kijk zo wordt die cassavebrood gebakken, op zo'n plaat', legt Terence uit. 'Die plaat wordt eerst gebrand met een paar, dan de eerste cassave en dan wordt het helemaal gebrand zodat die ijzer niet op die ander kan gaan plakken, dus... Kijk hier zit cassavepoeder, dit wordt dan op de plaat gestrooid en dan heb je na vijf minuten een broodje, zonder water, zonder olie. We gaan het zo meteen bekijken als die mevrouw een nieuwe maakt'. De vrouw strooit het cassave meel uit de hand op de ronde bakplaat. Met een spatel verdeelt ze het dan gelijkmatig over de plaat. Dan duurt het vijf minuten tot het brood gaar is. Vlakvoor het zover is, maakt ze met haar vingers

ronde figuren in het brood. Dan is dit brood klaar en wordt de volgende gebakken. Dit brood hebben we al eens eerder gekozen en het is hard en taai en smaakte niet echt lekker. Wijzend op een mand met daarin brood achtige vormen, zegt iemand: 'Oh ze maakt ook andere broden!', 'Nee, dat is de cassave!', roept Sheila bits. We moeten verder op de rondwandeling dus Terence kondigt het vertrek aan met: 'Jullie hebben het cassave gezien?, zo gaan we?'. Met een vriendelijk: 'dank u wel, daaag', groeten we de broodbakster. Verder op de route komen we langs het radiostation, gemarkeerd aan de buitenzijde door een hoge antennemast. Ook de enige vaste telefoon voor beide dorpen, Christaankondre en Langemankondre is hier gevestigd. In een hokje staat een radio-telefoon en in een kantoortje een deur verder kan je afrekenen. De elektrische energie voor de telefoon komt van zonnecellen op het dak van het platte gebouwtje en van een kleine windturbine in de antennemast. Terence vertelt dat hij nog geholpen heeft bij de aanleg. Ook in dit deel van het dorp staan de huizen van de bewoners ver uit elkaar. Soms is er honderden meters helemaal niets, alleen maar een zandpad en wat begroeiing. Lage plantjes en soms bossages van struiken. Een parklandschap is nog de beste omschrijving.

Zo lopen we nu al een tijdje over een wit zandpad met recht kokosnotenbomen en links een voetbalveldje. Aan het einde van het pad gloort weer een gebouw. Het blijkt de plaatselijke supermarkt, die we gisteren dus zochten. Hier worden we vrij losgelaten, kunnen we iets doen aan de plaatselijke omzet. Terence kondigt aan: 'Jullie hebben een kwartier, dan gaan we verder, jullie kunnen kijken, jullie mogen naar binnen, welkom dit is supermarkt Galibi Bono, betekent 'Van Galibi'. Samen met mijn reisgenoten ga ik de winkel in. De inrichting is modern en zakelijk. Stellingen met een klein assortiment met de meest elementaire voedselbehoefte, koelkasten met water, cola en dergelijke. Achterin de winkel is een afdeling waar men kleding en huishoudelijke artikelen verkoopt. Enkele reisgenoten kopen flessen rum en cola, anderen kopen een ijsje. Zelf heb ik nu niets nodig.

Buiten, vlak naast de supermarkt, is een waterput. Als ik in de waterput kijk zie ik daar op het water een

dompelpomp drijven. Sebina komt ook kijken en roept uit: zo'n pomp heb ik ook! Maar ik heb het ook om mijn kelder leeg te pompen en hier wordt het gebruikt als drinkwater' Ik vraag hoe het hier geregeld is met de watervoorziening. Terence vertelt dat ze het regenwater voornamelijk gebruiken om kleren te wassen. Voor drinkwater gebruikt men liever het water uit de putten, dat is dan in principe ook regenwater, maar door het zand gefilterd.

Zoals beloofd komen we bij de souvenirs winkel, hoewel het eigenlijk het vrouwen centrum is. Binnen in het lage en toch wel ruime gebouw is het lekker koel. Binnen, bij de deur, staat een meneer die ons begroet met: 'Wat is het warm... verschrikkelijk'. Ik zeg tegen hem dat ik toch verwacht dat hij hier als inwoners toch wel tegen de warmte bestand moet zijn. 'Is het dan vandaag extra warm', vraag ik hem. 'Nou het kan verschillen, we hebben een gemiddelde temperatuur van 28 graden, maar 's nachts, vooral in de regentijd, kan je dan naar 20 - 21, maar overwegend overdag is het altijd warm. Het is nu meer dan 28. Om het gesprek gaande te houden vraag ik hem nog eens uit te leggen waar dit gebouw voor dient. 'Het is de souvenirs winkel van de vrouwen, dus de mensen, zij vervaardigen de spullen, ze hebben de

vrouwenvereniging om de spullen hier ter verkoop aan te bieden'. In de winkel liggen op tafels voornamelijk sierraden en kettinkjes uitgestald, zodat de dames aan hun trekken zullen komen, denkt Kenneth. Interessanter vind ik de hoek met traditionele muziekinstrumenten. Grote en kleine trommels staan speelklaar opgesteld. Leuk om die even uit te proberen. Verder hangen hier ook pijl en bogen die voor de jacht gebruikt worden. Er hangt geen prijskaartje aan, dus ik denk dat deze attributen meer voor decoratie dan voor verkoop bedoeld zijn. In de hoek met aardewerk vind ik een

stenen schildpad die ik wel aardig vind. Het is zo onbeleefd om niets te kopen. De dame bij de deur met een sigarenkistje als kassa, noteert mijn aankoop in een schrift. Onder mijn schildpad zit een stickertje met de naam van de maakster, dat wordt netjes in het schrift genoteerd. Het voelt als een persoonlijke gift aan die mevrouw die mijn schildpad gemaakt heeft.

Buiten worden we voor de keus gesteld: terug naar het logeergebouw of nog verder lopen. Enkel vinden het genoeg en gaan terug, zelf wil ik verder, want we zouden nog naar de school en de begraafplaats gaan. Met een iets uitgedund gezelschap lopen we verder. Langs de polikliniek, die pas geopend is en langs de Rooms Katholieke kerk, lopen we richting de school. In de verte klinkt de schoolbel en volgens Terence is dat het begin van de pauze, het speelkwartier. Dichter bij de school gekomen overheersen de kinderstemmen. De school bestaat uit twee haaks op elkaar staande gebouwen met daar tussen in een speelplaatsje. In het speelkwartier lopen de kinderen de lokalen in en uit. Op het binnenpleintje staat een kraampje waar snoep verkocht wordt. Boven het stalletje hangt een bord dat vanaf vandaag alleen nog maar het nieuwe geld, de Surinaamse dollar geaccepteerd wordt en de Surinaamse guldens niet meer welkom zijn. Bij de ingang heeft Terence gevraagd of we naar binnen mochten voor een bezoek. Nu worden we voorgesteld aan de juf van de eerste klas. Ze begint meteen te vertellen dat er 176 kinderen op de school zitten en dat er zeven lokalen zijn. 'Dit is kleuter a tot b en dan heb je nog eerste tot de zesde klas, we hebben nu pauze. Nemen jullie plaats in de banken, dan ga ik jullie lesgeven', zegt ze lachend. Dat doen we toch maar niet en blijven in de deuropening van haar lokaal

staan. Ze gebruikt nog steeds het leesplankje om te leren lezen. Eerst beginnen de kinderen met de lossen klanken te leren, die klanken a, de korte a, de lange a en dan de letters samenvoegen. We bedanken haar voor de uitleg en tussen de spellende kinderen door gaan we bij het andere groepje lokalen kijken in het gebouw wat er haaks op staat. Hier zijn de twee kleuterklassen a en b. Hannie steekt haar hoofd in het lokaal en roept: 'dag kinderen!' De juf zegt tegen ons: 'dit zijn de vijf-jarige kleuters', en tegen het kleuterklasje: 'Gaan jullie liedje zingen?' Het klasje begint enthousiast met het lied: "chauffeurkje mag ik mee". Het klinkt rommelig maar goed bedoeld. Zelf vraag ik mij af of deze kinderen het lied wel begrijpen, ik denk dat deze kinderen nog nooit een auto gezien hebben en helemaal geen chauffeurkje. Dit gebied is totaal onbereikbaar voor welke auto dan ook. We applaudisseren welgemeend en het klasje zet een tweede lied in.

Weer buiten duidt Terence de onzichtbare grens tussen de twee dorpen aan: 'Dit is nog steeds Christiaankondre, en daar vanaf daar begint Langemankondre, begraafplaats is daar achter, jullie willen naar de begraafplaats gaan?' Nu we hier toch zijn willen we niets missen, dus wandelen het groepje over een paadje omgeven door struikgewas naar de begraafplaats van de dorpen. Bij een opvallende grafsteen houden we halt. 'Ligt daar een belangrijk iemand?', vraagt Lisenka. 'Ja, dat is een opa van mij, daar ligt mijn groot-oom van mij, 1925 tot 2001 heeft hij geleefd, bijna 76 geworden', antwoordt Terence. 'We zijn hem vergeten, hij is alleen in onze gedachte. Wij vergeten de doden, we geloven in reïncarnatie. Over een jaar heb je een "poor blake", dat is het laatste eerbetoon, dan het is tijd om te vergeten... zo zijn wij...' 'Ik wist niet dat Indianen dat ook deden'. 'Bij de bosland creolen heb je Winti-pray toch?' Kenneth vult aan: 'Poor-blaka is de afsluiting van de rouwperiode. Bij de bosnegers is het voor mensen die geen partner hebben drie maanden, voor sommige mensen wordt het een jaar, sommige families hebben een rouwperiode van twee jaar... Als een man dood gaat die niet getrouwd is, dan wordt er een rouwperiode van drie maanden in acht genomen, is ie getrouwd dan is het of een half jaar of een jaar... dan moet zijn partner een half jaar of een jaar binnenshuis blijven... dan wordt ze ook kaal geschoren -

bij de boslandcreolen dus - en dan moeten ze helemaal opnieuw beginnen...' Met een 'mooi!, nou dit is de begraafplaats...' , nemen we afscheid van deze plek en gaan op de terugweg naar het logeergebouw op het strand. De route terug loopt langs het strand en is veel korter. Korjalen van de vissers dobberen op de rustige zee voor het strand, ze zijn vastgebonden met twee touwen. Een voor het anker die ver van het strand in het water geworpen is en met een touw dat dwars over het strand loopt. Met het vastzetten van de boot moet men hier rekening houden met groter verschil in waterstand tussen de getijden. Vissers scharrelen bij hun boot en zijn bezig met hun netten.

's Middags na de lunch gaan we naar de overzijde van de Marowijne-rivier, naar Frans Guyana. Het is boottochtje van ongeveer een half uur en zonder douane-passage kun je zo aanmeren op Frans grondgebied. Zo gauw je een voet op Franse bodem zet merk je meteen hoe ander dit land is. Hier lijkt alles netjes, ge-ordend en gestructureerd. De asfaltwegen met straatverlichting vallen op, een schril contrast met de zandpaden en afwezigheid van infrastructuur op het Surinaams grondgebied. Enkele honderden meters van de aanlegsteiger ligt het schildpadden museum. Buiten het broedseizoen is dat museum dan de enige plaats om iets van de schildpadden sfeer mee te krijgen. Het museum is gevestigd in een modern gebouw, maar is toch maar klein. Er zijn opgezette schildpadden te zien en informatieborden, maar allemaal in het Frans. Ook de dame die het museum beheert, spreekt alleen Frans. Als je die taal niet spreekt, zoals ik, krijg je weinig mee van dit museum. Vrij snel staan we weer buiten en vragen we ons af hoe het verder gaat met deze excursie. De begeleiders, Terence en de bootsman, wijzen ons de richting van een asfalt weg. Gedwee gaan we op pad en maken een wandeling langs een asfaltweg. Af en toe moeten we opzij springen voor een auto die van achteren nadert. Het landschap lijkt niet meer op dat van Suriname, alles is aangelegd. Hier een boerderij, daar een aangeplant bosje. Niet wetend waar we heen gaan lopen we verder, hadden we het programma misschien beter moet bestuderen? Ergens rechts is nog steeds de brede monding van de Marowijne-rivier. Recht vooruit lijkt een klein dorpje te zijn, zou dat het einddoel zijn. Ja inderdaad, we komen uit bij een klein restaurantje met een terras, beide gesloten. Aan de zijkant van het gebouw is wel een loket waar men versnaperingen verkoopt, zoals frisdrank, bier, chips en ijs. De chagrijnige verkoper achter het loket blijkt alle talen te spreken: Frans, Surinaams en ook Nederlands. Hij pakt ook alle soorten geld aan: euro's en Surinaamse dollar ('maar daar gaat u op verliezen'). De bemanning van de boot, dus Terence, de motorist en nog een jongen die we niet eerder gezien hebben, kopen veel bier. Voor nu, voor onderweg en voor later. Ze laten terwijl wij een colaatje drinken het bier rijkelijke vloeien en halen nog een paar flessen. Op de terugweg naar de Surinaamse kust heeft de bemanning van de korjaal grote lol. De koers gaat in minder rechte lijn dan op de heenweg. Vlak voor het aanmeren springt Terence voor de lol het water in en

zwemt het laatste stuk naar het strand. Behouden, zonder ongelukken bereiken we het Myryshi guesthouse op het strand.

In het dorpje Christiaankondre is ook een lokale radiozender gevestigd. Niet ver van de supermarkt staat een klein laag gebouwtje waar de studio gevestigd is, samen met het telefoonkantoor. We waren hier vanochtend al, maar de uitzendingen van de radio zijn alleen 's avonds als de 'lichtmotor' loopt en er elektriciteit is. Vlak voor het avondeten, zo tegen zeven uur loop ik nog even alleen het dorp in op weg naar het radiostation.

Ik tref hier de dienstdoende technicus vlak voor de start van de uitzending. 'Het radio station heet Radio Galibi', vertelt hij, uitzending elke dag 's avonds van zeven tot elf uur. Voor 25 procent zenden we uit in inheemse taal en de rest is de taal wat hier gesproken wordt, Nederlands, Sranantongo, ja deze talen....ja we geven alles nieuws, informaties, bekendmakingen, verzoekjes behandelen we ook'. 'Heeft u veel luisteraars?', vraag ik. 'Ja de twee dorpen Christiaankondre en Langemankondre en de mensen aan de overkant (Frans Guyana) die luisteren. En onze frequentie is 92.7 fm mono. Om een indruk van het station te krijgen vraag ik of men ook een stationcall of jingles heeft. 'Nee nu niet voorradig'. Uit de luidsprekers klinkt Javaans gezang. 'Deze muziek die ik nu hoor is representatief?', vraag ik. 'Ja de meeste muziek komt op CD's...', is antwoord dat niet helemaal bij de vraag hoort. De man vertelt verder: 'We bestaan nu acht jaar, elektriciteit net door overheid aangelegd. Het is een dure grap, en de diesel moeten we zelf bekostigen en de lichtmotor hebben we van de overheid. Het is vrijwilligerswerk, het is van een stichting. We zijn bezig naar nieuwe donoren te zoeken, dus alle hulp is nodig'. In de presentatieruimte staat de zender van Duits fabrikaat. Het vermogen is ruim 100 watt en de antenne is een n 3-elements verticale dipool op ongeveer 20 meter hoogte in de mast.

Op deze laatste avond van het verblijf in Christiaankondre worden we verrast met een optreden van de plaatselijke muziekband. Op de waranda van het logeer gebouw zetten we de tafels en stoelen aan de kant om ruimte te maken voor het optreden van 'Galibi Maro'. De band bestaat uit 12 leden en ze spelen op hun slaginstrumenten de Kawina muziek. Het publiek telt evenveel koppen als de band zelf. Het soort muziek lijkt veel op dat wat we eerder in Jaw Jaw gehoord hebben. Nu missen we aanwezigheid van de lokale bevolking. Voor de vorm stappen we af en toe op de dansvloer om even lekker mee te bewegen. Maar zo'n swingend optreden als in Jaw Jaw wordt het niet. Als intermezzo vertoont Terence zijn Zuid-Amerikaanse danskunst en geeft een korte demonstratie van de Braziliaanse capuera dans.

Braziliaanse dans gedemonstreerd door Terence

Kawina muziek van Galibi Maro

Dinsdag 18 mei - Terug naar Paramaribo

Vanuit het idyllische Galibi varen we per korjaal over de Marowijnerivier weer terug naar Albina. Een mooie rustige tocht zonder tropische regenbui dit keer. Onderweg zien we op enige afstand van de boot een koppel dolfijnen spelen in de rivier. Op het programma staat nog een bezoek aan de Saint Laurant du Maroni gevangenis in Frans Guyana. Geografisch ligt deze plaats zowat tegenover Albina. We meren aan op het ordelijke Frans grondgebied bij het schilderachtige plaatsje. De gevangenis heeft historische bekendheid verkregen, onder andere door het boek *Le Papion*. Door de gevangenis worden enkele malen per dag rondleidingen verzorgd. We moesten ons zelfs vandaag nog een beetje haasten niet te laat te komen voor de rondleiding van elf uur. Daarom konden we ook niet stoppen toen we spelende dolfijnen op de rivier zagen. De rondleiding gaat geheel in het Frans. In onze groep spreekt alleen Els goed Frans en zij vertaalt alles voor ons. Persoonlijk heeft deze gevangenis niet zo mijn interesse en eigenlijk ben ik blij als ik weer buiten ben.

Er is nog wat tijd over om rond te kijken in het plaatsje Saint du Laurant zelf. Kunnen we weer een beetje wennen aan het stadsverkeer. In het korte rondje krijgen we een korte regenbui, plaatsen genoeg hier om te schuilen.

De laatste boottrip wordt die van Saint Laurant naar Albina. De lucht blijft donker en nog net voordat de bui losbarst bereiken we het zandstrand van Albina. De bus voor de reis naar Paramaribo is er nog niet en het begint nu hard te regenen.

Schuilen kunnen we bij een eetkraampje, met een grote luifel en een aanbouw met stoelen en tafels. De kok uit Christiaankondre heeft een lunch meegegeven, die dit keer bestaat uit bami met een kippenpoot. In afwachting van de bus staan we droog onder de luifel van de kraam en eten we de lunch. De straathonden likken de aluminium bakjes uit. Om half twee kunnen we met de bus vertrekken naar Paramaribo. Als extra gasten in de bus zijn een tweetal buschauffeurs aanwezig die

passagiers in Albina hebben afgezet en blijkbaar hun bus daar tijdelijk laten.

Op de terugrit doen we de plaats Moengo aan. Hier nemen we afscheid van Els, want zij zal hier in Moengo nog een weekje extra blijven. Haar dochter Wanda woont en werkt in Suriname en is betrokken bij een boekenweek project voor schoolkinderen. Els zal in deze week hier te gast zijn en haar dochter assisteren. Voordat we definitief afscheid van Els nemen maakt de bus een rondje door Moengo. Het plaatsje is niet meer dan de woningen en noodzakelijke faciliteiten nodig voor de werknemers van de lokale industrie.

Op een schappelijke tijd, half zes, komen we aan bij het vertrouwde AaBeCe hotel. Nog net tijd genoeg om ons voor te bereiden op het slotdiner dat ons door Mena-eng aangeboden wordt. Het busje haalt ons om kwart voor zeven bij het hotel op en brengt de groep naar het Indonesische restaurant Sarinah, één van de beste restaurants van Paramaribo. In het sfeervol aangeklede restaurant, met zelfs een binnenvijver, staat een lange tafel al gedekt klaar. Als speciaal gast is ook een dame van het kantoor van Mena-eng gekomen en als zeer speciale gast komt ook Thelly de kokkin langs. We vinden het erg leuk om haar weer terug te zien. Nu ze niet meer in de jungle is, kan ze zich ook beter kleden en ze ziet er uit als een prachtige kleurrijke, volle Surinaamse dame. Helaas is Nolly er niet, want zij heeft nog steeds last van de steeds weer terugkerende malaria verschijnselen die in Jaw Jaw begonnen. Dit is ook de gelegenheid om de enveloppe met inhoud, het cadeau van de groep, aan Kenneth te overhandigen. Het is een voortreffelijke avond in een gezellige sfeer met voortreffelijk eten, alleen de kroepoek was oud en taai.

Woensdag 19 mei - Laatste dag in Paramaribo

Op mijn verlanglijst staat nog steeds een bezoek aan Fort Zeelandia. Weken geleden, op onze eerste dag in Paramaribo, stonden we 's middags voor een dichte poort. Nu meteen na het ontbijt loop ik van uit het hotel langs de Waterkant naar het Fort. Ik ben zo vroeg dat ik de eerste bezoeker ben. De deuren zijn net geopend en de kassier heeft zich met z'n tafel en geldkistje net geïnstalleerd in de toegangspoort. Wisselgeld zit er nog niet in de kist, gelukkig kan ik gepast betalen. De bezoeker komt binnen op de binnenplaats en van hieruit kun je bijvoorbeeld de bibliotheek en een winkeltje bezichtigen.

Een trapje omhoog brengt je op een omgang rondom de buitenmuren. Van hieruit heb je een perfect overzicht over de Suriname-rivier, met in de verte de Wijdenboschbrug. De koperen kanonnen bewijzen nog eens dat het Fort gebouwd is als verdedigingsbolwerk. In het rond gebouwde Fort zelf is er een permanente tentoonstelling met vitrinekasten en voorwerpen uit de bloeiperiode van het Fort. Omdat ik voor vandaag nog meer activiteiten op het programma heb staan, heb ik geen zin en eigenlijk geen tijd om alles nauwgezet te bestuderen. In een uurtje heb ik het wel bekeken en sta ik weer buiten de muren van het Fort.

Langs de Waterkant loop ik naar het centrum van de stad. Via het busstation en de haven van tentbootjes kom ik bij de loods van de overdekte markt. Buiten de markt is het al erg druk en ik vermoed dat het binnen nog veel drukker zal zijn. Er is ook een buitenmarkt en dat speelt zich af in de omliggende straten. Ik ga een zijstraat in, de Jodenbreestraat. Het is eigenlijk een winkelstraat, maar er staan ook kraampjes en stalletjes gewoon op straat. Er zijn ook handelaren die gewoon hun spullen op de straatstenen uitgesteld hebben. In deze straat wordt voornamelijk groente en fruit verkocht. Van een handelaar die mij aanspreekt begrijp ik dat alle verkopers die buiten staan eigenlijk illegaal

handel drijven. De handelaar die ik spreek heeft zijn kraam verlaten, iemand anders past er op, en staat hier nu als geldwisselaar. Hij noemt de Jodenbreestraat de gevaarlijkste straat van Paramaribo, omdat de kans groot is dat de illegale handelaren door de politie opgepakt worden. De handel in geld, de valuta verkoop is lastig tegenwoordig, want de mensen willen op straat geen geld wisselen en gaan liever naar een bank. Ik vraag hem of hij wel kan rondkomen van zijn baan als groentehandelaar en bijbaan als valutawisselaar. Hij zegt dat je hard moet werken om je gezin te onderhouden, je moet hosselen. 'Ik doe mijn zaken hier, ik hossel hier, dingetjes kopen en verkopen. 'Wat verkoop je zo al', vraag ik. Goederen, aardappelen, uien, ik heb mijn stand verlaten en ben hier gekomen ik heb iemand anders daar bij staan. Hier koop ik valuta, deze straat Jodenbreestraat is een van de gevaarlijkste straten van Paramaribo. Veel van die mensen hebben hun stand binnen en dan komen ze buiten verkopen en ze mogen buiten niet verkopen. Je moet oppassen voor de politie, bepaalde mensen hebben geen vergunning, je moet telkens met je goederen rennen. De staat heeft gezegd wie geen vergunning heeft mag niet verkopen. Op komen geen mensen meer op straat en zijn zo veel cambio's geopend. Nu zijn er veel toeristen maar ze wisselen geen geld op straat. Vroeger kwamen de mensen op straat geld wisselen'. Nu geïnteresseerd naar zijn verhaal vraag ik wat zijn gemiddelde inkomsten zijn. 'Laten we zeggen dat je groente verkoopt, ze planten die dingetjes, verkopen ze dingetjes, ze doen hun moeite, ze hebben hun kostgrondjes. Zo hosselen die mensen. Kousenband kost 300 tot 400 gulden voor een kleine bos, dan verkopen voor ze die 500 tot 1000. Ja zo hosselen die mensen. Je hebt mensen met acht gezinnen. Als je niet hosselt ben je zo er in, niemand gaat je wat geven'.

Verder met mijn verlanglijst. Vanuit de bus heb ik gezien dat er op een paar plaatsen in de stad prachtige oude ANWB wegwijzers staan. Zo'n blauwwitte paal met een ANWB kroontje er boven op, daar zou ik graag een foto van willen hebben. Vlakbij de markt staat er wel een, maar die is niet zo mooi. De letters van de plaatsnamen op dit bord zijn erg vaag. Ik dacht onthouden te hebben waar een mooiere paal staat, maar als ik ga zoeken kan ik die wegwijzer niet meer terug vinden. Toevallig kom ik ook Cees en Hannie tegen, zij zijn ook op zoek naar een wegwijzer en vragen of ik weet waar er een staat. Helaas kan ik ze niet helpen. Ik loop verder en zoek op de kaart van het centrum waar de grote souvenirwinkel genaamd Ready Tex ligt. De laatste Surinaamse dollars moeten opgemaakt worden en die wil ik besteden aan souvenirs of CD's met Surinaamse muziek. Onderweg speur ik dus ook naar winkels waar ze CD's verkopen. Al dwalend door het centrum van Paramaribo kom ik toch nog de ANWB-wegwijzer tegen die ik zocht.

Toevallig kom ik in het centrum ook Sheila en Sebina tegen, zij zijn ook aan het winkelen. We nemen even

door waar we deze ochtend geweest zijn en besluiten dan te gaan lunchen. Aan 'De Waterkant' bij het eettentje van Oom Reh lijkt ons wel een geschikte plek. Net zoals op de eerste dag in Paramaribo kiezen we een tafeltje op het terras uit en bestellen aan de kraam. Ik houd het simpel, zoveel trek heb ik niet, en neem alleen een bakabana en wat te drinken. De dames nemen een uitgebreidere bami-schotel. Alles bij deze eetkraampjes is van te voren klaargemaakt en hoeft alleen maar in de magnetron opgewarmd te worden. Onder het eten laten Heila en Sebina zien wat ze deze ochtend allemaal gekocht hebben. Daar is ook een goede kaart van Suriname bij. Precies

de kaart die ik eigenlijk nog steeds had willen kopen. Ik vraag Heila waar ze die kaart gekocht heeft. Dan pak ik de plattegrond van het centrum erbij en schat dat die betreffende boekwinkel een kwartiertje van hier lopen is. Vlug eet ik het restje bakabana op, zwaai de dames gedag en kies de koers van de boekhandel.

De fraai gekleurde en geplastificeerde kaart is nog volop in voorraad en ik schaf er een aan. Ondertussen begint de tijd een beetje te dringen. Het vliegtuig vertrekt vanavond om tien voor zeven en er is afgesproken dat we om drie uur in het hotel gereed zouden staan voor uitchecken en vertrek. Het is ruim een half uur lopen van boekhandel naar het AaBeCe-hotel. Er rijden genoeg stadsbussen, maar ik heb niet uitgezocht hoe het bussysteem hier werkt. Er dreigen weer flinke donkere wolken aan de hemel. Dan maar flink doorstappen en hoop dat ik voor de bui in het hotel ben. Langzaam begint het toch al te regen en ik twijfel tussen: de regenjas uit mijn rugzak halen, ergens schuilen, of toch maar flink doorlopen en in het hotel wat droogs aantrekken. Ik besluit tot het laatste. Dan op nog tien minuten te gaan barst de tropische regenbui los. Toch maar doorlopen en maar zien hoe nat ik wordt, droge kleren in het hotel zijn vlakbij. Het gaat echt hevig regenen en de riolering kan het water weer niet verwerken. Surinamers die onder afdakjes staan te schuilen lachen mij een beetje uit. Door en door nat bereik ik het hotel en druipend laat ik in hal en de gang een heel spoor na. De warme douche is heerlijk en ik de natte kleren wring ik uit en gaan in plastic zakken de bagage in.

Rest nog een korte bustocht van 45 kilometer naar de luchthaven Zanderij. Hier is het pas dat Carin afscheid neemt van de papagaai. Hij zit nu niet meer in een doos,

maar Carin heeft in Paramaribo een echte kooi voor de vogel gekocht. Zo kaal als hij een paar weken geleden was, is ie al lang niet meer, het verenpak is flink gegroeid. De kooi met papagaai blijft achter in de bus en zal door Kenneth bij z'n dochter bezorgd worden. We laten Carin een moment alleen met de papagaai in de bus. In de vertrek hal is het nog verdacht rustig bij de enige incheckbalie. Pas hier horen we dat het vliegtuig niet om tien voor zeven maar pas om tien uur 's avonds zal vertrekken. Dat blijkt een wijziging in de dienstregeling waar wij en de reisorganisatie Mena- eng niet van op de hoogte waren. Buiten de vertrekhal wachten we de tijd

af dat we kunnen inchecken en evalueren met z'n allen nog eens de hele reis. De incheck-procedure en veiligheidscontrole verlopen ongewoon ordelijk en rustig. In verband met extra veiligheidsmaatregel en wordt de handbagage zorgvuldig doorzocht. De wachtruimte na deze formaliteiten is comfortabel en er zijn voldoende winkeltjes om echt

de allerlaatste Surinaamse dollars uit tegen. Als we dan echt tegen tien in kunnen stappen in de KLM jumbojet is het zowat donker. De aanblik van het verlichte vliegtuig op het platform is prachtig.

Naschrift: Het is een geweldige reis geweest met vele onvergetelijke indrukken. De goede service van de lokale reisorganisatie Mena-eng is buitengewoon. Je wordt echt als GAST behandeld. Bijna alles is inclusief en gedurende de reis hoeft er nauwelijks iets bijbetaald te worden voor excursies, vervoer, entree en dergelijke. Het slotdiner was voortreffelijk, zowel het restaurant, het eten en de evaluatie. Als je in de regentijd reist moet je er op instellen dat het niet altijd mooi weer is en dat het met bijvoorbeeld het vervoer wel eens tegen kan zitten. Je moet ook niet schrikken van vieze en natte kleren. Iemand zei eens: 'het is een geweldige reis om aan te bevelen aan hele nette mensen aan wie je een hekel hebt'.

De ontberingen die de moet ondergaan, maar die het achteraf des te leuker maken:

Veel regen, vooral de eerste dagen

Harde slagregens, terwijl je in een open boot zit en de boot 20km/uur vaart.

Reden van een schipbreukeling op een onstuimig meer

Bus uit de modder trekken en duwen en tot je enkels in de rode klei staan.

Weinig sanitaire voorzieningen, b.v. in Redidoti één toilet voor hele groep en de rest van het kamp. Doorspoelen van de toiletten met een emmer en soms is dat toilet dan ook nog verstopt. Geen wasbak, alleen een ton met regenwater. Geen spiegels.

Veel muggen en insecten. Je moet continue insmeren met deet en dan nog veel bulten en jeuk, vooral in Nickerie en Galibi. Heel veel grote vliegende torren op de grond, op de tafel en anders vallen ze wel uit de lucht op je.

Weinig comfort, geen stoelen, alleen harde banken

Lange tochten in zeer gammele bootjes, zoals in Nieuw Nickerie. Die bootjes zijn dan ook nog een beetje lek. In de korjalen moet je om jezelf en je bagage droog te houden vaak zelf meehelpen met hozen (met een soepbord).

Maar ook **veel pluspunten:**

Prachtige natuur

Veel groen

Ontzettend veel gezien

Veel nieuwe ervaringen, zoals slapen in een hangmat

Aardig mensen ontmoet

Makkelijk contact met de bevolking

Gastvrije behandeling door Mena-eng

Geweldige maaltijden en tussendoortjes (chips, water, fruit)